

כתר שם טוב

גליון שבועי בענין דרכי השנה ודביקות בדרך הבעש"ט הקדוש

שע"י חכמי ורבני ישיבת "כתר שם טוב" בראשות מו"ר הגה"צ רבי יחיאל יהושע שיינפלד שליט"א | ירושלים - בית שמש - מודיעין עילית - ביתר

גליון סא | חג הפסח תשפ"ה

פנימיות "פסח מצה ומרור"

"מי ששני המדות בידו, אין למעלה ממנו, דהיינו שסומך על אבותיו הקדמונים בחזק, וגם כן באה לו על ידי שחקר בעצמו, זו היא אמונה שלימה וטובה, ולזה אנו אומרים אלקינו ואלקי אבותינו".

כתר שם טוב, אות רו

על ידי הדברים הקשורים אלי, אלא מעמיקים ומרחיבים עומק נוסף בגדלות ה', בגודל רוממותו, ובעצם הקשר שבינינו לבין אבינו שבשמים, וזהו שטח שלא הרבה דורכים בו, כי על פי רוב אנו תפוסים במיצרים שלנו, ועלינו לפרוץ את הצמצומים שהתרגלנו אליהם והם כבר מעלים אבק ישן נושן.

אך מצד שני עלינו להגביל את עצמינו, כי מאחר שבפסח יש לנו לעמוד על הרגשת האמונה באופן פרטי על ידי שאלות ותשובות, יש לנו להגביר נגד זה את האמונה הפשוטה שיש לנו במסורת אבות, ומחזקים את המנהגים הקדושים והחומרות וההידורים כדי לעשות גדר לדבר, בבחינת 'ישמרתם את המצות' שהגם שמצד אחד צריך לחשוב על דעת עצמו, צריך להישמר שלא יהיה בכך מכשול וזלזול במנהגים הקדושים גם אלו שאין בהם טעם, אלא צריך לשלב את שני הצדדים בבחינת 'אלקינו ואלקי אבותינו' כנ"ל, שלא לזוז ח"ו כמלא נימה ממסורת בית אבות בכל הנוגע להנהגה החיצונית, כי כל החירות מתייחס רק לגבי העבודה הפנימית של הקשר והאמונה בבורא כל העולמים.

שאלת החכם

וזהו היא שאלת החכם (דברים ו, כ) 'כי ישאלך בןך מחר לאמר מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם', כלומר, מדוע צריך לצוות אותנו על כך², כי יציאת מצרים פירושה, שהאדם מתעורר מעצמו לחגוג ולשמוח עם יציאת מצרים גם בלי שיש לו ציווי על כך וגם בלי שכל ישראל חוגגים את חג הפסח, אלא כל אחד מתעורר אדעתא דנפשייהו.

ויתירה מכך, אילו היה רק יהודי אחד בודד במצרים, האם גם עבורו היה הקב"ה עושה את כל הנסים, עשר מכות וקריעת ים סוף?

חכמינו ז"ל אומרים שאפילו בשביל דתן ואבירם היה הים נקרע, אבל כל זה הוא בידיעת המוח, אך קשה

השנים, שפסח נראה כך, ושבועות נראה כך, ויש לו ציור בשכלו איך נראה כל דבר, ואינו נותן לנפשו דרוור וחירות לעמוד על הדברים אדעתא דנפשייהו.

נתאר לעצמינו שאין חובב לעשות זכר ליציאת מצרים, האם היה האדם מתעורר מעצמו לעשות זכר לדבר, או שמא נגרר אחר מרוצת הזמן ולא היה מעלה בדעתו כלל להתנער מהרגילות ולעשות איזה פעולה כי הוא שבוי בדפוסים ותבניות שלו שהוא רגיל אליהם.

הגאולה היא, שהאדם מתחיל לעשות פעולה אדעתא דנפשייהו. לא בגלל שכולם עושים. 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', ומאכן דרשו חז"ל שחייב אדם לראות את עצמו כי הוא יצא ממצרים, כאילו רק הוא יצא, כאילו רק הוא עורך את ליל הסדר. הגם שפסח נאכל בחבורה, בכל זאת בתוך החבורה צריך להיות כמו יחידי בעולם, כדאיתא בגמ' (תענית י). מאן יחידים, רבנן. הילכך צריך להתנער מהאבק של הרגילות ולהתחיל לחשוב ולעשות מתוך דעת עצמו.

וזהו איסור החמץ - שהוא תוצאה של עיסה שמשאירים אותה לתפוח מעצמה, בלי להתעסק בה ברציפות. ואז נאחז בה העיפוש ומכך נוצר החמיצות והשאור. ואילו מצה היא תוצאה של התעסקות בלי הפסק, בלי לתת לרגילות להכנס לתוך העיסה.

כל שנה בחג הפסח נולדים מוחזין חדשים של אמונה. אנו צריכים לצאת מהשעבוד הנורא מכל המיצרים המגבילים אותנו ע"י הרגילות, ולהתחיל התחלה חדשה, לפי מה שמאיר לנו עכשיו בנפש, כאילו נולדנו עכשיו ואין לנו שום ידיעות, אלא כתינוק שנולד.

יש הרבה מקום להיכן אנו יכולים להתרחב בעבודת ה', כי האמונה היא בלי סוף, יש בה דרגות אין קץ, בתחילה מניחים את הדגש על אמונה ובטחון שהשי"ת דואג לי וחושב עלי והכל לטובה, אך בהמשך יוצאים קצת מעצמינו, השייכות אל הקב"ה אינו נעשה דווקא

אמונה מצד עצמו ומצד אבותיו

בפסח מצינו שמצד אחד צריך כל אחד לשאול על מהות היום, וכל מצות סיפור יציאת מצרים היא בדרך של שאלה ותשובה, ועד כדי כך, שגם מי שאינו יודע לשאול פותחין לו ומרגילין אותו לשאול, והיינו שאסור לקבל הכל כמובן מאליה אלא צריך לשאול ולדרוש מדוע ולמה. ומצד שני מצינו שמרבים בחומרות ומנהגים מבית אבא, גם בדברים שאין להם טעם מפורש, ומתגברים במסורת אבות כפי האמונה הפשוטה המקובלת דור אחר דור.

כי בפסח נולד לכל אחד אמונה עבור כל השנה, והאמונה מיוסדת על שני חלקים כנזכר בדברי הבעש"ט על 'אלקינו ואלקי אבותינו', שמצד אחד יש לכל אחד קשר פרטי אל הקב"ה לפי תכונותיו, מי שנוטה לחסד מביט על הקב"ה כבעל חסד ומתפעל מגדולתו ית', ומי שנוטה לגבורה מביט על הקב"ה כבעל גבורה ומתפעל מיראתו ית', כמו אברהם ויצחק ויעקב, שכל אחד עבד את הקב"ה כפי מידתו³, ועל כך אומרים 'אלהי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב' שאין כאן חלילה כמה אלוקות, אלא שמכיון שהקב"ה אין סוף שפירושו שהוא שלם בתכלית השלימות והוא כולל הכל, לכן נעלמים בו כל הספירות, ועל כך אומרים 'אלקינו' היינו האלקים הפרטי שלי. ומצד שני צריך תמיד לאחוז במידת 'אלקי אבותינו' ולהאמין בהקב"ה בלי הבנה והשגה, אלא באמונה פשוטה שיש בורא בעולם כפי שקיבלנו מאבותינו ואבות אבותינו עד למעמד קבלת התורה שאז נגלה הקב"ה בחוש לעיני כל העולם.

ההבדל בין גלות לגאולה

הגלות הגדולה ביותר היא שהאדם תפוס ואחוז בתוך הגבולות והצמצומים שהעמיד לעצמו במשך

¹ במדת היראה, ומכך זהירותו הכיר והשיג ה' יתברך בעצמו, לבד ממה שהיה לו בקבלה מאביו.

² ראה דגל מחנה אפרים (פר' צו): וזהו תמימת החכם דמה החוקים וכי אשר צוה ה' אתכם, ואם לא הייתם מצווים לא הייתם עושים, הלא מי שיש לו מוח בקדקדו יבין שזה ממש החיות של הכלל והפרט.

קצוות הנ"ל, לכן התדבק במדת התפארת, שהוא רחמים המכריע בין חסד וגבורה, ומתוך זאת המדה הכיר והשיג יותר מאבותיו.

וראה לקוטים יקרים (אות קכ"ט): והנה יצחק הגם שקיבל ולמד מאברהם אביו שיש אלוהי בעולם, עם כל זה רצה לידע להשיג מעצמו ידיעת הבורא, כמו שאמר הכתוב (דברי הימים"א כח, ט) דע את אלהי אביך, ולא שיהיה אצלו בקבלה לבד, מצות אנשים מלומדה, ולכן התדבק את עצמו

³ כדאיתא מהמגיד ממעזריטש (מגיד דבריו ליעקב): אברהם נתפקח עינו וראה בשכלו עולם האהבה של הבורא ית', וכן יצחק ויעקב. כל אחד לפי מדתו ראה בשכלו מדות הבורא ית'.

והנה יעקב ראה בעין השכל שמן ההכרח שיש בהנהגת העולם מדה הממוצעת והמכריע בין חסד וגבורה, שאילו לא כן לא היה העולם מתקיים אם היה נוטה לאחד משני

להתחבר לכך בהרגשת הלב, כי מסתבר שהקב"ה עושה נסים ונפלאות כאלו רק כדי להוציא אומה שלימה של מיליוני אנשים, אבל בשביל אדם אחד בודד ויחיד לא היה עושה ריבוי נסים כל כך, שמא היה מסתפק בשמונה מכות בלבד...

אך כל זמן שהאדם אינו רואה את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, אלא שמח בכך שהוציא את כללות ישראל ממצרים, חסר אצלו שמחה אמיתית ביציאה מעבדות לחירות, כי שמח באופן מקיף על שמחת הכלל ולא כשמחה פרטית שנעשה לו לבדו.

הגדרת לחם עוני

הטעם שהאדם אינו מסוגל לראות את עצמו כיחיד, הוא משום שהוא חי רק עם ה'סביב' ולא עם הנקודה עצמה. הוא לא מחשיב את עצמו, הוא מרגיש שאין לו שום ערך וחשיבות מצד עצמו רק אם הוא עושה ועוסק כל היום, ולכן עושה רק מה שמקובל אצל חבריו כדבר חשוב וחי בהצגה כל היום, לומד מה כולם לומדים וחושב איך שכולם חושבים בלי לעצור ולהתחיל לחשוב על העולם אדעתא דנפשייהו.

וכתב המהר"ל שלכן נקראת המצה 'לחם עוני', כי 'מצה עשירה' יש לה חשיבות משום המתקנות שלה, אבל לחם עוני אין בו אלא עצמיותו בלבד שהיא עצם הקמח והמים, וזהו חירות אמיתי שאין העבד כפוף ומשועבד אל האדון אלא יש בו חשיבות מצד עצמו.

מהות האמונה

זוהי דרגת האמונה שנולת לביל הפסח. כי 'אמונה' פירושה אימון, כי כאשר שני בני אדם מתעסקים בדבר אחד, יודע כל אחד שהשני אינו עושה כאן חסד אלא רוצה להפיק תועלת מהדבר, ואין כאן חיבור אמיתי בין השנים, אלא יש כאן אהבה תלויה בדבר. ואפילו תלמיד הדבוק אל הרב, יש לו איזהו תועלת מדיבורי הרב או מהשראתו וכיוצא ב'.

יש רק אחד שבאמת רוצה את האדם עצמו, זהו ה', שקשור אל עצמיות אביו ולא אל הגילויים שלו. קשר זה הוא אכן למעלה מטעם ודעת, אין כאן אהבה תלויה בדבר אלא אהבה עצמית.

וקשר כזה מצא הקב"ה אצל אברהם אבינו שנאמר בו 'ומצאת את לבבו נאמן לפניך', הקב"ה ניסה אותו בעשרה נסיונות בכל עשרת חלקי הנפש, כאילו הודיע לו: איני נותן לך שום דבר! לא כסף! לא בנים! ולא כלום! רק אותי עצמי בלבד! ואברהם אבינו מוותר על הכל, מפקיר את עצמו ונמשך אחר אביו שבשמים, לא מעניין אותו כלום רק הקב"ה בכבודו ובעצמו!

אברהם אבינו ע"ה, ראש המאמנים, התהלך עם החסידים שלו והפיץ בעולם שיש בורא שהוא טוב ורחמן, אך בפועל היה צריך ללות כסף כדי לחיות,

כולם יודעים שאין לו בנים, כשהגיע לארץ נעשה שם מיד רעב, הכל הלך נגדו, והקב"ה אומר לו, אתה נכנס לארץ ישראל שהוא מקום האמונה, שם אני דורש ממך אימון מוחלט, קשר פנימי ועצמי, בלי שום תועלת.

ולא רק לגבי אברהם אלא גם לזרעו אחריו. הקב"ה נותן לו להבין כי נכדי לא הולכים ללקק דבש, ידוע תדע כי גר יהיה זרעך, ועבדים ועינו אותם, ואחר כך יצאו ברכוש גדול.

אם היו שואלים אותנו האם נסכים שנכדינו ישתעבדו רד"ו שנה בעבודת פרך שאי אפשר לתאר, יטבחו בהם ללא רחם, ובתמורה לכך יצאו עם רכוש גדול, גמלים שלמים של כלי כסף וכלי זהב, ודאי לא היינו מסכימים לכך.

אבל ה'רכוש גדול' הוא הברית והקשר שנוצר במצרים. דוקא שם, בתוך עומק החושך כאשר לא היה לישראל כלום, היה יכול להתגלות עצם הקשר. זהו כור ההיתוך, כאשר כל אלו שרצו לקבל את ההשפעות ואת הכוחות המגולים של הקב"ה או שהחשיבו את יהדותם רק במעשים ובכוחות המגולים שלהם - נעלמו בשלושת ימי אפילה. רק אותם שאמרו "אין אנו חפצים לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, לא בגן עדן העליון ולא בגן עדן התחתון, אין אנו רוצים רק אותך לבדך!" הם אלו שיצאו ממצרים עם הרכוש גדול שאין גדול ממנו - עם הגילוי האלוהי של 'אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ולא שליח, אני ה' אני ולא אחר, הקב"ה בכבודו ובעצמו'.

וכביכול הקב"ה עונה לנגדם: "איני חפץ לא במעשים טובים שלכם ולא בצדקות שלכם, כי מלאכים ושרפים יש לי בשמים לאין מספר, איני רוצה אלא אתכם לבדכם! אתכם כמו שאתם, במ"ט שערי טומאה, במצב כזה אני בוחר אתכם לי לעם!"

וכאן נוצר הקשר בבחינת 'מצה' שאין בו מאומה מלבד עצם הקמח והמים. כלל ישראל רוצים את הקב"ה עצמו, והקב"ה רוצה את ישראל עצמם גם בהיותם בעומק מ"ט שערי טומאה.

ואז כשמשגיגים את הנקודה הפנימית והעצמית, את האהבה שאינה תלויה בדבר, יכולים להתחיל לחיות אליבא דנפשייהו, מתוך חיבור פנימי בלי להביט תמיד לימינו ולשמאלו מה עושה פלוני ואיך מתנהגים חבריו, כי האמונה - הקשר העצמי בינינו לבין הקב"ה - בוערת בלבנו פנימה.

פסח מצה ומרור

זהו איפוא 'פסח מצה ומרור' שמחוייבים להזכיר כליל פסח:

'פסח' - היא הקשר העצמי שהקב"ה מצא בעצם בני ישראל לאחר שהכניס אותם בכור ההיתוך, שם ירדו אחורנית עד לעומק מ"ט שערי טומאה, ודווקא שם נתגלה הקשר והאהבה שאינה תלויה בשום דבר,

בבחינת פיסוח ודילוג, קולי דודי דופק פתחי לי, מדלג על ההרים, לאחר שראה את דם פסח ואת דם מילה ששם מתבטא עצמיות הנפש, כי הדם הוא הנפש, כי עליך הורגנו כל היום.

'מצה' - היא האמונה שהאמינו ישראל ונתחברו בקשר של קיימא בעצם הקב"ה, בכבודו ובעצמו, הוא ולא אחר, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה, הם עזבו הכל וגם צידה לא עשו להם, מוותרים על הכל והולכים אחר הקב"ה עצמו.

'מרור' - הוא השעבוד הנורא שדווקא שם נתגלה עומק האהבה העצמית בין שני הצדדים, שם נתגלה ה'רכוש גדול', עצם הקשר האלוהי.

בדיקת חמץ

וזהו עבודת בדיקת חמץ, להכיר החסרון שלנו, שאין לנו אמונה ראויה ומושלמת, וחסר לנו עצם הקשר בינינו לבין הקב"ה ולא מרגישים את עצם הקשר בין הקב"ה אלינו.

וגם האמונה הכללית שהקב"ה משגיח על הכל ומנהיג את הכל, כל זה נשאר תקוע בחדרי המוח ואינו מאיר להדיא אל חדרי הלב, וכגון האמונה שהוצאות יו"ט כל המוסיף - מוסיפין לו, או האמונה שאין אדם נוגע במה שמוכן לחיבורו כמלוא נימא, וכל אחד מאמין בזה באמונה שלימה אבל כל זה נשאר במוח וקשה להמשיכו אל הרגשת הלב בפועל.

וככל שמשגיגים יותר בחסרון האמונה שיש לנו, ובדוקים את עצמינו בחורים ובסדקים לגלות שאנו מאמינים בטבע הרבה יותר ממה שמאמינים בהנהגת הקב"ה, וגם כאשר מתרחשים נסים יש בנו נטיה להליש הכל בדרכי הטבע, אזי כשיתגלה אור האמונה וכל המוחין הקדושים בליל הסדר, יהיה לכך 'כלי' לקבל, היינו החסרון שנשלם על ידי האור, אבל אם אין חסרון ואין חלל, לא יוכל האור לשרות על כלי המקבול'.

וזהו 'מתחיל בגנות ומסיים בשבח', כי ככל שמכירים יותר בגנותינו, אשר 'מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו', ולאו דווקא אבותינו אלא גם אנו נכללים בהם, יכול אחר כך יותר להאיר ה'שבח' ולהתמלא עם אור אלוהות.

כי בדרך כלל יש נטיה לכסות פשעינו מרוב אהבה לעצמינו כמאמר 'על כל פשעים תכסה אהבה', ובאופן זה אי אפשר לקבל האור בהעדר הכלים שהם הכרת החסרון, וצריך שלא לברוח מעצמינו אלא לבדוק בחורים ובסדקים לאור הנר שהיא הנשמה, ואז יוכל להתגלות אור עצום של אמונה בקרב לבבינו ונוכל להאיר זאת גם בלבבות צאצאנו, כי זאת סגולת ליל הסדר.

[מתוך שיעור מו"ר שליט"א]

בחי' הדעת בעולם, אז ידעו חסרונם, ולכן 'ויאנחו בני ישראל מן העבודה' שחסרו עבודת הש"י, ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה. וכל זה על ידי 'ומשה היה רועה' וגו' (שמות ג, א). ולכן מאחר שעיקר הגלות מצרים היה ע"י שנסתלק הדעת בחינת גלות הרוחני שהיה בגדר השכחה ולא ידעו חסרונם, לכך נמשך מגלות הרוחני גלות הגשמי, מה שאין כן כשידעו חסרונם ע"י בחינת הדעת אז עשו תשובה לתקן חסרונם ונתקרב קץ הגאולה. עכ"ד.

עוד כתב המהר"ל בהקדמה לספר באר הגולה: וזהו תכלית המדרגה העליונה בדורותינו הכרת חסרוננו מן המעלה, ובזה יש לנו קירוב אל מעלת השכל. לא כאשר חושבים עצמינו שלמי השכל, שהוא הרחוק ממנו לגמרי. כי בשר החי הוא מרגיש באימל, ובשר המת אינו מרגיש באימל, וזה כי במה שאין לו חיים לא ירגיש בחסרון כלל, נמצא כי הכרת חסרוננו הוא המדרגה אשר יש לנו. אבל כאשר אנחנו בלתי יודעים ומרגישים כלל שזהו לגודל החסרון בחכמה שהוא אצלנו.

ענין הגאולה רק שיוצא ואין לו שום צירוף אל זולתו, לא כמו העבד שאינו עומד בעצמו ויש לו צירוף אל זולתו הוא האדון, לכך הדבר שיש בו עשירות אינו עומד בעצמו רק יש לו צירוף אל קנינו ואין בזה גאולה, אבל הדבר שיש בו עניות ואין לו קנין רק עומד בעצמו שייך בו גאולה.

אבל יש דרגה של משה עבד ה', שהעיד עליו הקב"ה 'לא כן עבדי משה, בכל ביתי נאמן הוא'.

כלשון בעל התניא כמו שהביא הצ"צ בדרך מצוותיך (שורש מצות התפילה אות מ).

ראה תולדות יעקב יוסף (פרי פקודי, אות ג): זה היה סיבת גלות מצרים שלא ידעו חסרונם כמבואר בכתבי האר"י זלה"ה, כי בגלות מצרים נסתלק הדעת, וזה שאמר הכתוב 'וירא ה' כי סר לראות' וכי' (שמות ג, ד) יעו"ש. לכך היו בגלות אצל פרעה בחינת העורף מקום השכחה, לכך אמר פרעה לא ידעתי את ה' (שמות ה, ב), היפך הדעת. עד שנתגלה בחי' משה בעולם שהוא בחי' הדעת, ואז 'וימת פרעה מלך מצרים' (שמות ב, כג), שנסתלק השכחה ובא

ראה גבורות השם למהר"ל (פרק נא): ואם לחם עוני נקרא על שם שמאכילין אותו העני למה אמרה התורה תאכל עליו מצות לחם עוני שמאכילין אותו לעניים כי בחפזן יצאת, ולמה קרא אותו בשם עוני דאין ענין עניות במקום עשירות הגאולה. אמנם פ"י הדבר כי המצה נקרא לחם עוני הפך מצה עשירה, שכאשר יש בה שמן ודבש נקראת עשירה כי הדבר הזה מעשיר הלחם, וזה כי העני שאין לו אלא עצמו ואין לו ממון רק עצמו וגופו, והמצה גם כן כאשר אין בה רק עצם העיסה שעצמות העיסה הוא המים והקמח וזהו עצמות עיסה ובוזה הוי לחם עוני, ואם יש בו שאור או חמץ טעם השאור והחמץ הוא נוסף על עצם העיסה, וזה הוא יותר עשיר מן מצה עשירה כי מצה עשירה בשביל שיש בה משקה זה עשירות שלה, ואמנם עיסה שיש בה שאור או חמץ יצאה יותר מענין מצה שיש בגוף העיסה חמץ ולכן המצה היא לחם עוני. ואולי יקשה לך מה ענין העניות אל החירות והלא שני הפכים הם החירות והעניות. הלא דבר זה אין קשיא כי העניות בעצמו הוראה על הגאולה שאין

איך מגיעים לחירות?

כל זמן שהמטרה שלנו היא להנות בעולם הזה – לא נרגיש לעולם את טעמה של החירות, ורק כאשר נזכה לצאת לכמה רגעים מתוך הבור החשוך ולהרגיש 'עולם הבא' דיג'. בלי להיות משועבד לתאוות העולם. נזכה להרגיש 'חירות' אמיתית

איך אנו מתארים לעצמינו 'בן חורין'?

אדם שיושב מוסב על כסאו, לרשותו עומדים כל מנעמי תבל, יש לו כסף בלי גבול, ואף אחד אינו מגביל אותו מלעשות שום דבר.

אלא שאנשים הללו הם האומללים ביותר מכל העולם, חלק ניכר מאנשים כאלו מאבדים את עצמם לדעת!

כי העולם הזה הגשמי אין לו באמת מה להציע, כל מה שיש באמתחתו זה למלא חללים ריקים, אך ברגע שהחלל מתמלא אינו שוה מאומה.

גם הכסף, אם יהיה לכל אחד כמה כסף שירצה, כגון שיהא לכל אחד מכונה שיכולה לייצר כמה שטרות שרוצה, אין שום ערך לכסף הזה, כי כל החשיבות של הכסף הוא משום שזה חסר לאדם והוא רוצה למלא את חסרונו. וכך גם הכבוד וכל שאר התאוות שהעולם הזה מציע לנו, אשר כולם יש להם ערך רק משום שזה חסר, ולא מחמת ערך עצמם.

חירות אמיתית היא רק כשהאדם מרגיש אושר מצד עצמו, מצד היותו יהודי, מצד התורה שניתנה לו, בלי שום תנאים מבחוץ, וכמו שאמרו חז"ל 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה', ולמדו ממה שכתוב 'חרות על הלוחות' שהוא לשון חירות, דהיינו שהוא חקוק וחרות בעצם הלוחות ואינו כדרך כתיבה שבאה מבחוץ ('ע' מהר"ל דרך חיים פ"ו מ"ג; מאור עינים פ"י כי תשא; ליקוטי תורה פ"י בחקותי מה).)

זה הכלל, אם האדם מתנה את אושרו בדבר מסוים, במאכל, בקניינים, בכסף או בשאר תאוות העולם, הוא מוגבל ומשועבד אל הדבר ההוא, ואין לך עבדות גדולה מזו. החירות האמיתית היא כאשר האדם מוצא את אושרו אצלו פנימה, בעצם נשמתו הטהורה, בעצם הדבר שהוא בן של הקב"ה.

העולם הזה אף פעם לא יספק לאדם את כל מה שהוא משתוקק. כל זמן שהוא מנסה להנות כאן בעולם ולראות בעולם הזה את מטרת חייו, יהיו לו תמיד עגמת נפש, הוא לא יגיע לכל הדברים שמנסה להגיע אליהם והם רק יתרחקו ממנו.

חירות אמיתית קיימת רק אצל אחד שהתייחס מהעולם הזה, הוא הפקיר את עצמו לגמרי, ורואה את עצמו כבן העולם הבא שמסתובב קצת בעולם הזה באופן זמני למשך כמה עשרות שנים כדי לחטוף תורה ומצוות מכל הבא ליד. אדם כזה אינו משועבד להבלי העוה"ז, אי אפשר להפחידו שלא יהיה לו כסף או כבוד כי הוא מוצא בהם, הוא משוחרר לגמרי, בן חורין אמיתי!

מובא בספרים משל לשני עוברים תאומים במעי אמן, האחד חכם וצדיק והשני רשע וטיפש, והנה החכם אומר לרעהו: עוד מעט נצא שנינו לאור העולם, אל מרחב גדול ומאור. ואילו השני, הרשע והטיפש, לעג עליו וטען לעומתו: מה לך כי תדמיין דמיונות, הרי אם נצא מכאן יפסק חיותנו שאנו ניוונים כאן, והרי עדיף להשאר כאן, מוגנים ובטוחים, מאשר לצאת אל המקום המסוכן שבחוץ ולמות שם.

והנה בשעה טובה ומוצלחת נולד הבכור הצדיק ויצא לאור העולם, והבן הרשע שומע איך שהוא בוכה, וכולם בוכים עמו ברוב התרגשות, ומפטיר לעצמו: הנה צדקתי, בוודאי הוא סובל עתה, הוא התנתק ממקור חיותו ואינו מוצא את מזונו, מלבד מה שמפחד להיות במקום כה רחב ומופקר.

ועל דרך זה דומים הגוף והנשמה. כי הנשמה נחצבה מהעולם העליון, שם היתה רגילה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, להתענג על מרחבים עצומים של אור ותענוג

ומסתיים, וצריך להוציאם בבחינת 'פתחת למוסרי', ולכל בני ישראל היה אור במושבותם.

בליל הסדר אנו יוצאים ממצרים, יוצאים מתוך הקטנות, מתוך המיצרים, מתוך בור השביה, ומתדבקים בעולמה של הנשמה.

ה'מוחין' המאירים בליל הסדר הוא שהאדם רואה את עצמו 'עולם הבא' דיג! הוא מצליח לצאת לכמה רגעים מתוך עולם הזה, להתנער מתוך ההרגשה שהמטרה שלו היא להנות כאן בעולם החולף, ומתחבר לעולם החירות של הנשמה שלא חסר לה שום דבר, מאחר שמחשיבה את עצם מציאותה כחלק אלוך ממעל ואינה צריכה שום דבר מלבד התענוג בחיי עולם הבא.

כאשר יש לאדם צער, ולכל אחד מאיתנו יש צער, אזי אם המטרה והתכלית היא להנות ולהתענג בעולם הזה ולבסס את עצמינו בכסף ובכבוד ומעמד, אזי אנו נתונים בגלות אימה, אך כאשר האדם רואה בצער הזה תזכורת מן השמים שלא הגענו לכאן כדי להשתקע בעולם חולף אלא להשקיע בעולם הנצחי, ומביט על הכל כאילו עומד מבחוץ, אזי הוא בן חורין וזוכה להרגיש טעם חירות!

יש פתגם מהרב בעל התניא שענה לאחד שהתאונן לפניו שחסר לו דבר פלוני ודבר פלוני: "כל הדברים הללו - זה מה שאתה צריך, הגיע כבר הזמן שתחשוב על מה צריכים אותך, מה צריכים ממך!"

כאן טמון כל ההבדל בין גלות לגאולה, כאשר הגלות היא שהאדם רואה את עצמו במרכז העניינים, וכל שאר הערכים הנצחיים מקיפים אותו מסביב, ואילו הגאולה היא כאשר רואה לפניו ערכים של נצח והוא רק היכי תמצא איך לגלות את אלוקותו ית' בעולם, וכתוצאה מכך מביט על כל המאורעות הסובבים אותו מתוך הסתכלות נכונה וביחוס הנכון.

כשאדם חי בעולם הזה ומעמיד תמיד נגד עיניו את תכלית בריאתו כדי לזכות לחיי העולם הבא, ומרגיש בתוך פרוודור עראי, אזי הוא חי את עצם החיים, כמו מצה שאין בו אלא את הקמת והמים בלבד ללא תוספת ניפוח של רוח שוא. אך באם אין מתעסק בכך באופן מידי, מיד נכנס רוח מחמצת, שאור שבעיסה, ומנפח את כל חייו עם רוח אחר שמדמה לעצמו כאילו הגיע לעולם כדי לחיות חיים טובים ונעימים כאן בעוה"ז, וצריך להזהר ולהשמר בחג הפסח מכל משהו של חמץ ולחיות בביטול מוחלט.

ואכן בפסח אנו אוכלים מצה, לחם עוני, ובכך אנו חוגגים את הזכר לחירות, כי בן חורין אמיתי הוא אחד שאינו משועבד לתאוות שלו, אחד שמסוגל לומר לעצמו 'לא' והוא בעל הבית על מוחו ולבבו ('ע' מהר"ל גבורות השם, פרק ס; מאור ושמש פ"י; בא; ישמח ישראל ר"ח ניסן; שפת אמת פסח, תרל"ג).

ואיתא בספר בית יצחק (פסח): מעשה באיש בכור שהתענה בערב פסח, ובליל הסדר כשישב אצל שולחנו של רבנו הקדוש [מחזקא] נטל להל מן הכרפס במידה מרובה. פנה אליו רבנו ואמר לו: הלזה נקרא 'חירות' מי שמשמש עבד לחתיכת תפוח אדמה...

בליל הסדר - ובכל ימות הפסח, צריכים להתחבר אפילו לכמה דקות לאור הגדול המאיר עלינו, כאילו יוצאים מהגוף, מרחפים מעל עולם הזה, מואסים במקום החשוך והקטן הזה אנו תפוסים בו, ומתדבקים באור הנשמה, באור החירות, בחיי עולם הבא שכולו תענוג ומנוחה.

"הרחמן הוא ינחילנו ליום שכולו טוב, ליום שכולו ארוך, יום שצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה ויהי חלקנו עמהם!"

אלוהי בלי סוף וכלי גבול, עולם שכולו טוב, מואר באור יקרות אדיר וחזק, והנה משכינים אותה בתוך חשכות הגוף ובתוך חשכות העולם הזה, שוכני בתי חומר, חושך כפול ומכופל, עולם שרובו רע.

ברוב צערה מגיעה הנפש האלוהית אל הנפש הטבעית - החפצה להתענג על הבלי העולם - ולחוש לה: נפש יקרה, הלא המקום שאת נמצאת הוא מקום מחשכים וצלמות, גוף עכור וחשוך, והלא כל תענוגי הגוף שבעולם אינם שווים כלום לעומת רגע אחד בעולם הנשמות, בואי עמדי להיכלי הדביקות, להתענג על ה', צאי לך מן הקטנות הזאת, מבור השביה, ותתעלי מן המיצר אל המרחב ואל הגדלות.

והנפש הטבעית מפחדת להתנתק מהגוף ולהתעלות למקום בלתי ידוע, והיא עונה אל הנשמה: נשמה נפלאה את, אבל לא בחכמה תדברי, הרי יש כאן עולם כה יפה, ובאם אעזוב את העולם תיכף אפרד ממקור החיים, ופרנסה מה תהא עליה, ומה גם כי מאומה לא חסר לי כאן, יש לי מאכל ומשתה, כסף וזהב, כבוד ומשפחה, למה לעזוב הכל ולהפקיר את עצמי אל דמיונות שוא ואל השגות שאין בהם ממש.

ולאחר מאה ועשרים שנות האדם כאשר הנשמה מתעלית למעלה, הנה כולם בוכים על אובדן הגוף, כולם סוברים שהנפש הטבעית היתה צודקת בדבריה, כי הנה האיש סיים את חייו והפסיד את חיי העולם הזה.

אך הנשמה מתענגת על זיו השכינה, דבוקה באין סוף ב"ה, ואילו יגור עליה לירד שוב למטה לעולם הזה לא תהא מסוגלת לחזור אל העולם הקטן והעכור והחשוך, היא אינה סובלת את הריח של הנפש הטבעית והבהמית, בדיוק כמו שאדם אינו מסוגל להכנס לתוך גוף של בהמה ולחיות בתוך הרפש.

הצדיקים הקדושים שבכל דור ודור זכו לגילוי שכינה, נשמתם התגלתה בקרבם באופן מרובה, הם הציצו ממרומי חלונות הגוף ופגשו את התענוג האמיתי ואת המרחב האלוהי שאין לו סוף, והם אומרים לנו: הכל הבל הבלים, אין כאן כלום, כל העושר וכל התענוג שיש כאן בעולם, הוא צחוק אחד גדול לעומת תענוגי העולם הבא.

אנו שומעים את הדברים, אבל לפעמים בסתר ליבנו עולה בקרבנו מחשבה שהצדיקים אכן חושבים כך בתמימותם הקדושה, הם לא טעמו מעולם את טעמו של העולם הזה, ואילו היו נמצאים במקום שאנו נמצאים, משופעים בחלב הארץ ובמיטב תענוגי העוה"ז היו מדברים באופן אחר.

כי כל זמן שאנו נמצאים בתוך הבור החשוך ולא טעמנו מעולם את טעמה של הנשמה ואת תענוגי הדביקות האלוהית, אזי אנו שרויים בתוך 'קטנות', בתוך מקום צר. ובמצב כזה, כאשר שרועים בתוך 'גלות מצרים' בתוך מיצר הקטנות, לא שייך להגאל.

וכדי להוציא את ישראל ממצרים, מתוך הקטנות, מתוך בור השביה, לא היתה דרך אחרת אלא להאיר אור נפלא ועצום של 'גדלות', ואז יצאו ישראל ממצרים לחירות עולם.

לאחר שהאיר ב'שבת הגדול' אור הגדלות על ישראל, יש בנו תוספת כח לצאת בליל התקדש חג הפסח מעבדות לחירות, מקטנות לגדלות, גם בעבודה הרוחנית.

כי ליל הסדר הוא ליל של גאולה, בו מתעלים כלל ישראל בחירות הנפש, יוצאים מתוך כל הקטנות ומשיגים את אור הגדלות, וכדאיתא במדרש (שוח"ט תהלים קז) שגאולת ישראל ממצרים הוא 'עובר הנשמת ממעי אמי' היוצא מתוך החושך הצר אל אור המרחב, כאותו עובר השרוי בתוך החשכות וחושב שכאן מתחיל העולם

אור הכתר

ליקוט ניצוצי אורה מאת מו"ר שליט"א

ג' נקודות שבהן מאיר הארת הכתר בליל הסדר

בליל הסדר נכנסים המוחין של **חכמה** [הנקרא בערכין או"א עילאין דהיינו קטנות וגדלות ב'] וכן המוחין של **בינה** [הנקרא בערכין ישו"ת דהיינו קטנות וגדלות א'], אבל המוחין של **כתר** [קטנות וגדלות ג'] נכנס ומתפשט רק בחג השבועות.

ובכל זאת, נזכר בספרי החסידות שיש הארת הכתר גם בליל הסדר, והוא פשוט שיש 'הכנה' בליל הסדר למוחין העתידים להתגלות בשבועות, כמו שמתגלה הארת המוחין לפני שמתגלה עצמות המוחין.

וידוע כי פנימיות הכתר נעלם בתכלית, ואפשר להשיג רק חיצוניות הכתר. ועל כן נרמז הכתר ב'גולגלתא' דהיינו העצם המקיף את המוחין, דהיינו הכלי החיצוני, אבל פנימיות הכתר הוא אין המוחלט, עין לא ראתה, כי הכתר ממוצע בין האין ליש, ומצד פנימיותו נעלם בתכלית ההעדר והאין, ומצד חיצוניותו הוא תחילת היש. וכמו שכתב הרמ"ק שהכתר העליון ממוצע בין המאציל לנאצל, עד שאין בינו לבין עילתו אלא שזה מאציל וזה נאצל. ומצד פנימיותו שייך למאציל ומצד חיצוניותו שייך לנאצל.

ולכן לפעמים מונים ג' מוחין כח"ב ולפעמים מונים ג' מוחין חב"ד, וסיבת הדבר משום שכאשר מתייחסים לפנימיות הספירות, אי אפשר למנות את הכתר ביניהם כי הפנימיות נעלמת בתכלית, ובמקום זה מונים את ספירת הדעת, שהרי הדעת היא נשמת ו"ק ויש בה רק מהות פנימית לקשר בין המוחין למידות, ואין לה מוח וכלי חיצוני בפני עצמה כדרך שיש לחכמה ובינה. ואילו כאשר מתייחסים לחיצוניות הספירות מונים את הכתר שהוא רק חיצון ואין מונים את הדעת שהוא פנימי בלבד.

ובעומק יותר, הכתר הוא השגת ה'אין', שהרי החכמה שתחתיו כתיב ביה 'החכמה מאין תמצא', וכאשר יהודי משיג שאינו משיג כלום, הוא מתדבק בספירת הכתר שעליו נאמר תכלית הידיעה שלא נדע, אך ידיעת השלילה היא תמיד באופן חיצון ולא באופן פנימי, כי אי אפשר להשיג את ה'אין' בדרך פנימי באופן של חיוב אלא בדרך חיצון באופן של שלילה, ועל כן שוכן הכתר ומתגלה בעצם הגולגולת שהוא הקרקפתא החיצונית המקיפה את המוחין, ואינו כמו חכמה ובינה השוכנים בתוך המוח עצמו, כי הכתר מתגלה רק מצד חיצוניותו.

ולכן מתגלה הכתר בשלוש נקודות בליל הסדר:

האחת - באכילת מרור, וכמובא בספר **עטרת זקנים** (פר' קרח) בשם דודו הרה"ק **מהרצ"ה מוידטשוב** זי"ע, שהמרור הוא בחינת כתר, וזל"ק: שמעתי מאדמו"ר הרהצ"ק דודי מ"ו צבי זל"ה, שהשלחן ערוך (או"ח ס"י תעג סעי' ה) אמר תמכא קריין בלע"ז, ואמר **כי קריין לשון 'קריין' [כתר]**, **מרומו על הכתר**, כי אותיות 'תמכא' [-נוטריקון] ת' הוא כתר תורה, ומ' הוא כתר מלכות, וכ' הוא כתר כהונה, ואל"ף הוא כתר שם טוב. וזה שאמר 'תמכא', לרמוז על הכתרים, והוא קריין בלע"ז, ואיני יודע היאך שייך הכתרים לזה, כי אין אדם עומד על דעת רבו עד מ' שנין. עכ"ל.

ובדרך העבודה, הנה כאשר יהודי עומד בליל הסדר ומוחו סתום ולבו אטום, וכולו נוסף מרורות על מצבו לאחר שהתאמץ כ"כ בהכנה מעלייתא, זהו בחינת 'מרור' שאינו משיג כלום, ודווקא אז מאיר בו אור הכתר שמעל ההשגה.

השנית - ב'צפון' שהוא בחינה נעלמת, שהיא רז כמוס וצפון, ורומז על חלקו הנעלם של הקב"ה בבחינת 'אין' המוחלט, ויש בו מעין טעם מן דכתיב בהו 'לא ידעו מה הוא'. ובפשוט אפשר לומר שבשעת הכזית הראשון במוציא מצה ניכרת התעוררות מרובה ומורגשת, ואח"כ לאחר כורך ושולחן עורך כשמגיעים לצפון כבר נחלש ההתרוממות של המצה ודווקא אז מסוגל להשיג את האין.

השלישית - ב'נרצה' שאז הוא היחוד השלם הכולל נ"ר שיש בו יחוד בקומת הכתר, כי לפעמים לעת כזאת כשעומדים בסיום עריכת ליל הסדר, אנו מרגישים שהלב משתוקק, מי יתן והיינו יכולים לערוך שוב את כל הסדר, עם כוונה גדולה יותר, עם יותר אמונה, עם יותר התלהבות. כי במחשבה יש השתוקקות גדולה למדריגה השלימה ביותר, אבל תמיד כשזה מגיע לפועל יש בלבולים ומניעות וטרדות, וכשמגיעים לסיום הסדר, אף שאנו שמחים על המצוות העצומות שנפלו בחלקינו, בכל זאת בוקעת מאיתנו אנהגה של כיסופין, ואנהגה זו זועקת מתוכה "נרצה" - הלוואי יירצה סידורינו ועבודתינו לפני המקום כמו שהיה, והלוואי היינו יכולים לערוך שוב את הסדר כפי שאנו באמת רוצים.

ואמר הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע, כי תשוקה זו נחשבת לפני המקום ב"ה כאילו אכן ערכנו לפניו סדר נוסף שהוא נעלה יותר, והיא חביבה ומקובלת לפניו ית' כעשיה ממש, ועל כן נזכר בסידור הארזי"ל לומר 'ויהי נועם וגו' ומעשה ידינו' וגו' ב'נרצה' כי נחשב כאילו עורכים בזה סדר חדש שהיא בבחינת 'כתר' כי זהו כתר של העדר והרגשת 'אין'.

כי פסח הוא זמן הגאולה השלימה לבני ישראל ואז מתנוצץ אמונת ישראל עד שיכולים לבא אל תכלית הידיעה השלימה באמיתות מציאותו ית"ש איך הוא סובב כל עלמין וממלא כל עלמין ולית אתר פנוי מניה, ואז יתבייש לחשוב מחשבות זרות מחמת שיאמין באמונה שלימה שהקב"ה יודע כל מחשבותיו. ויש רגע אחד באותו הלילה שבו נכנסו ישראל במצרים אל האמונה השלימה כמ"ש 'ויהי בחצי הלילה' כו' וזה הדבר הוא נצחי גם לדורות, ואף עתה אם ישמור האדם את עצמו מתחילת הלילה משום פניה ומחשבה זרה רק יעמיק את שכלו במחשבות קדושות וטהורות עד שיעבור עליו אותו הרגע אזי יוכל לבא אל האמונה השלימה שבאו אז בצאת ישראל ממצרים. והדבר הזה הוא נצחי בכל שנה ושנה.

(דברי מנחם, פסחים)

וגם בדורותינו אלה שאין לנו מקדש להקריב הפסח, הקיווי של כל נפש ישראל אשר מצפה לזה שאם היה ביכולת בכל לבו ונפשו היה מוכן להקריב הפסח, הרי זה חשוב לפני ה' יתברך כאילו הקרבנו הפסח להיות נשפע קדושתו זאת עלינו כמאז, ורחמנא ליבא בעי.

(פרי צדיק, פסח אות ד)

והוא עצמו הענין בגאולת מצרים, שבכל חג המצות נעשה איש ישראל כבריה חדשה כמו שהיה ביציאת מצרים כקטן שנוכל, ומתחדש בו אותו הנקודה שנטע הקב"ה בנפשות בני ישראל, ונקודה זו נקראת 'לחם עני' שהוא בלי התרחבות, כי מצה היא עצם העיסה ואח"כ נשתנית ומתחמצת, וכמו כן כל איש ישראל יש בו נקודה מתנה מאת אלקים, ובאמת צריך האדם להרחיב זאת הנקודה ולהמשיך כל המעשים אחריה, וזה התיקון כל ימי השנה לפי מה שזוכה האדם לטוב ולמוטב, אבל כשבא חג המצות מתחדש הנקודה ונטהרת מכל הלכלוכים, ולכן צריכין לשמרה מחימוץ ומכל השתנות בזה החג, ושמרתם את המצות כי בעצם היום הזה הוצאתי כו', פי' פנימיות הנקודה כמו שהיא בעצם ואינה מקבלת שינוי לכן צריכה שמירה.

(שפת אמת, פסח תרנ"ז)

פסח גם כן הוא ראש השנה ודינן אז את העולם, רק שהוא מצד אהבה, והוא מהיכל זכות שמחפשין ומהפכין בזכות של כל אדם, ובראש השנה הוא מצד יראה וכו'.

(אמרי פנחס, שער ד אות רנט)

דבגלות מצרים היו ישראל מקושרים מאוד למטה והיה שכלם ומדותם בבחינת המיצרים וגבולים גשמיות העולם הגורמים להיות יש נפרד כו', ועיקר יציאת מצרים הוא ע"י שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים שהוא בחינת אור א"ס ב"ה שלמעלה מסדר ההשתלשלות שעיי"ז נמשך בהם בחינת הביטול, וכמאמר 'ובמורא גדול זה גילוי שכינה' וע"י ביטוח ויראה עילאה זו יצאו מכל המיצרים וגבולים.

(ליקוטי תורה, צו)